

*Recenzija***Mahathir Mohamad: Globalizacija i nove realnosti**

Sarajevo, Ljiljan, 2002.

Svijet je pun država i državnika koji ne mogu učiniti da globalizacija djeluje u korist njihove države. Dr. Mohamad Mahathir je bio državnik koji je uspio nadvladati negativne posljedice globalizacije koje su 1997. godine u obliku financijske krize pogodile Maleziju i ostale jugoistočnoazijske države. Globalizacija ponovno djeluje u korist Malezije. Iako postoji dosta onih koji ne odobravaju Mahathirovo ponašanje u godinama krize ili njegove ocjene o silama koje vode financijske špekulacije on je ipak postao globalno poznat i priznat kao lider koji je uspio sačuvati zemlju od nestabilnosti, rasprodaje i oporaviti njezinu ekonomiju. Ruka koja je mu je u tome pomogla je bila »vlastita ruka«, a ne ona od MMF-a. Uveo je selektivni nadzor kapitala i valute da bi spasio malezijsku ekonomiju pred »pohlepom trgovaca valutama i manipulativnom devalvacijom valuta azijskih tigrova« (Mahathir, 2001). Joseph Stiglitz ocijenio je Mahathirovu odluku briljantnom, a nekoliko godina poslije Stiglitz je optužio MMF za propast Argentine koja nije imala sreću imati »svoga Mahathira« sposobnog da globalnim financijskim institucijama nametne svoja pravila za izlazak iz krize.

Mnoge države u razvoju koje su se oslanjale na pomoć MMF-a i Svjetske banke nisu uspjele stabilizirati svoju ekonomiju ni shvatiti pravo značenje sofisticiranih i često licemjernih argumentacija eksperata država predvodnica globalizacije na sastancima Svjetske trgovinske organizacije ili MMF-a. Visokorazvijene države svoju industriju i poljoprivredu izdašno subvencioniraju i zatim tvrde da je ekonomija država u razvoju nedjelotvorna. Od tekstila i poljoprivrednih proizvoda, područja u kojima su siromašne države konkurentne, razvijene države brane se protekcijom i kompliciranim propisima.

Knjigu *Globalizacija i nove realnosti* upotpunosti prožima postavka da globalizaciju treba tumačiti na temelju činjenica, a ne vjerom u dogme slobodnog tržišta. Knjiga je zbirka Doktorovih govora iz kojih se jednostavno, potpuno i uz potrebno ponavljanje pokazuje što je za zemlje u razvoju, male i ekonomski slabe država globalizacija, u čiju korist djeluje, na koje faktore se oslanja, koji su vječni interesi kapitala i što mogu male ekonomije učiniti kako bi iskoristile ekonomsko povezivanje svijeta i u svoju korist.

Mahathir se može učiniti blizak antiglobalistima, ali on nije protivnik globalizacije; desetljećima je vodio politiku kojom je Maleziju pretvorio u jednu od najglobaliziranijih i najotvorenijih zemlja svijeta. Malezija je u 2002. godini bila ponovno pogođena negativnim kretanjima u informacijsko tehnološkom sektoru i ekonomskim usporavanjem Japana i Amerike što je pogodi-

lo njezin izvoz elektronike, ali je brzo došlo do oporavka. Malezija ima zdrave devizne rezerve, mali vanjski dug pa je izbjegnuto ponavljanje krize iz 1997.

*Ideje mahathirizma bitne za reformu upravljanja globalizacijom*

Iako je Mahathir nakon dvadeset godina upravljanja Malezijom potkraj listopada 2003. otišao s premijerske dužnosti, **mahathirizam** je ostao. Ne samo kao svjetonazor koji će još dugo biti aktualan za Maleziju, jugoistočnu Aziju, islamske zemlje, nerazvijene države globalnog Juga ili zemlje okupljene u G-15, već kao bitan pojam za razumijevanje globalizacije i platforma za njezino oblikovanje kao instrumenta za bogaćenje i nerazvijenih zemalja. Prema mahathirizmu dosadašnje upravljanje globalizacijom naklonjeno je bogatima i tehnološki naprednima, a problemi malih država koje stvara globalizacija smatraju se pogreškom samih tih zemalja i njihovih vlada.

Mahathir je priznao kako nisu bili svjesni pravog značenja slobodne trgovine sve dok nije došlo do istočnoazijske financijske krize. Tada je Malezija shvatila koliko malo zna o međunarodnom financijskom sustavu, kako se trguje valutama, kako se novac kreće a da se nikada fizički ne premješta.

Zahtjev za reformiranjem globalizacije predstavlja samo srce mahathirizma, a Mahathir je uvjerljiviji je od drugih zato što uspio praktično pokazati da postoji alternativa pravilima glavnih menadžera globalizacije MMF-a, Svjetske banke, Svjetske trgovinske organizacije i financijskih špekulanata.

Za njega je globalizacija koncept koji je izumio čovjek i kao takav, on je nesavršen i treba ga regulirati, a tempo globalizacije usporiti za države u razvoju, jer je i industrijskim zemljama trebalo više od stoljeća da budu sposobne za globalizaciju. Mahathir primjećuje da je članicama EU trebalo pedeset godina kako bi uklonile trgovinske barijere između sebe i još taj proces nisu dovršile.

Ništa nije sveto u današnjem konceptu globalizacije, a da se ne bi moglo promijeniti, ako treba i radikalno, kako bi predstavljao manju opasnost za one koji ga prihvaćaju i prakticiraju (Mahathir, 2002., 10).

Mohamad Mahathir kao najopasniju stranu globalizacije određuje trgovce valutama čime pokazuje da izvrsno razumije kako nije ni globalna trgovina, ni strana ulaganja, niti mogućnost poslovanja u realnoj jedinici vremena ono što suštinski predstavlja novum globalizacije već je to upravo globalna financijska trgovina, konkretno trgovina valutama i dionicama. Prema ocjenama stručnjaka za ekonomsku globalizaciju jedino globalno tržište je tržište valutama i ono je decentralizirano i koordinirano mimo država te kao takvo ugrožava stabilnost država. Opseg trgovine valutama šest puta je veći od svjetske trgovine i od 1983. je u trendu stalnog porasta. Za Mahathira je legitimno stećeni profit onaj kojim se zarađuje novac a da se time ne stvara bijeda, dok trgovce valutama ne brine šteta koju su napravili milijunima ljudi i uništili im budućnost.

Mahathir je čvrsto vjerovao u svoj model izlaska iz krize i ušao u žalosnu političku borbu sa svojim zamjenikom Anwar Ibrahimom koji je u monetar-

nim pitanjima bio proMMF orijentiran. Prvo su se sukobili privatno, a zatim javno da bi potkraj 1998. Anwar bio osuđen za sodomiju. Neki su ocijenili da je Mahathir u to doba izgubio kompas, a sve zbog straha da ne izgubi svoje podpiratelje uglavnom iz stare industrije koji su stradali od špekulatora. Pojedini analitičari smatraju da su u stvarnosti najveći špekulatori bili sami Malezijci jer su se investicijski prenapregнули, a kada je balon puknuo, postali su nelikvidni.

### *Prihvatljiva globalizacija je regulirana globalizacija*

Mahathir veličinu onih koji upravljaju zemljom ocjenjuje prema sposobnostima prilagođavanja države principima globalizacije sa što manje boli za stanovništvo. Prihvatljiva globalizacija je regulirana globalizacija, ali za nju ima malo nade, govori Doktor potkraj 2002. godine.

Deregulirana globalizacija je, prema njemu, najgore moguće stanje odnosa između država u kojem dominira licemjerje budući da bogate države traže od siromašnih istodobno provođenje vladavine prava i deregulaciju svih područja života. Od država u razvoju se traži podvrgavanje silama tržišta koje su, prema Mahathiru, uvijek strane, a ne lokalne sile.

U pravednoj globalizaciji konkurenti moraju biti približno jednake snage, a ekonomska učinkovitost mora se ponekad žrtvovati u korist siromašnih.

Važno je imati ekonomiju spremnu za liberalizaciju, a do tada je protekcionizam legitimna faza pripreme za neizbježno. Globalizacija će se održati bude li prihvatljiva i za siromašne, te ako one sile koje oblikuju pravila svjetskog poretka prihvate činjenicu da se siromašne zemlje moraju bogatiti na način kako su to radile bogate zemlje.

### *Novi svjetski poredak i fair-play*

Mahathir stanje svjetskog sustava promišlja s geopolitičkog i geoekonomskeg aspekta zato su njegove ideje o nacionalizmu, suverenitetu država, kapitalizmu, islamu, i autoritarizmu korisne za razumijevanje svjetskog poretka čiju strukturu oblikuje globalizacija kao najvažniji faktor. U svim svojim govorima upozorava na proces oblikovanja poretka »apsolutnog kapitalizma« koji sada može pokazati svoje »kapitalističke zube« jer je socijalizam i komunizam propao. Mahathiru je Zaljevski rat pokazao da postoji samo jedna sila i novi koncept međunarodnih odnosa prema kojemu nitko nema pravo na suverenitet ako Sjedinjene Američke Države procijene da je prekršen njihov kodeks ponašanja.

U takvom odnosu snaga stanje se može jedino promijeniti formiranjem novih snažnih regionalnih ekonomskih i političkih blokova i grupa. Pokret nesvrstanih Mahathir vidi kao forum koji nije spreman biti tek obični klijent Prvog svijeta u kojem UN ne predstavlja ništa. Ujedinjavanje Azije je njegov

stalni poklič jer može poslužiti kao poluga za uravnoteživanje globalizacije. Mahathiru budućnost Azije nije izrazito azijska i ne može se razdvojiti od budućnosti svijeta, ali u sadašnjoj fazi podjele svijeta na regionalne blokove treba udružiti Aziju i napraviti azijski monetarni fond.

*Mahathirovi uzori i »Look East Policy«*

Na Mahathirove ideje o neminovnosti globaliziranja ekonomije Malezije i nužnosti aktivnog uključivanja u informacijsku revoluciju utjecao je japanski stručnjak za globalizaciju **Kenichi Ohmae** koji je bio dugogodišnji Mahathirov savjetnik u oblikovanju malezijskog puta, zaštiti domaće industrije i izgradnje lokalnog znanja.

Ohmae je na glasu kao hiperglobalist, autor je brojnih knjiga i sintagmi kao što su »svijet bez granica«, »tripolarna trgovina«, a u Mahathiru je pronašao državnika spremnog da u izgradnji Malezije uključi njegove projekte, kao što je primjerice multimedijски super koridor (MSC). To je san svakog savjetnika.

Ohmae se osobno uključio u razvoj MSC-a 1993. kako bi pomogao Maleziji da zadrži korak s digitalnim svijetom. Dr. Mahathir je prihvatio Ohmaeovu preporuku da u određenom prostoru eksperimentiraju s budućnošću i stvore novi potpuno inteligentan grad Cyberjaya, odnosno cyber-zajednicu.

U novoj knjizi *The invisible continent: four strategic imperatives of the new economy* Ohmae piše da se Multimedia Super Corridor uspješno izgrađuje i u perspektivi će se proširiti po cijeloj Maleziji. Oko 300 kompanija, od toga 30 prvorazrednih svjetskih kompanija već djeluju u području širokom i dugom 50 kilometara u izravnoj blizini Kuala Lumpura koje je izabrano kao MSC. U tom prostoru upravlja se na temelju Cyber zakona koji je prihvaćen u Parlamentu 1998, a prva elektronička vlada »preselila« se u Putra Jaya 1999.

Važno ime za Mahathira je svakako i Dneg Xiaoping koji je, Mahathir to rado ponavlja u svojim govorima, smatrao da istinu treba tražiti samo u činjenicama. Na takvoj metodološkoj platformi – ne treba vjerovati u ideje i vizije globalizacije nego u činjenice globalizacije – Mahathir je oblikovao svoj pristup globalizaciji o kojoj je činjenica malo, a puno besmislica.

Država koja je fascinirala Mahathira je Japan koji se izdigao nakon Drugog svjetskog rata iz pepela, a čije specijalno mjesto u Mahathirovoj politici dokazuje »Look East Policy« koju je objavio 1981, da bi dvije godine kasnije prvi put kao premijer posjetio Japan. Ohmae je tada postao Mahathirov savjetnik i s njim je radio na Look East programima. Njegov nasljednik premijer Abdullah Ahmad Badawi kazao je da će nastaviti »Look East Policy«.

Mahathir je bio »otvoreni premijer«, lider koji stalno uči i koji je slobodan da unatoč snažnom nacionalnom osjećaju propagira kulture i vrijednosti drugih. Sadržaj »Look East Policy« podrazumijevao je da Malezijci trebaju prihvatiti japansku radnu etiku, poslovne vještine i privući japanski kapital. Više od dva desetljeća te politike obilježeno je snažnim transferom znanja i kapita-

la između dvije države. Danas oko osam tisuća Malezijaca studira u Japanu ili tamo odlazi na povremeno tehničko-tehnološko usavršavanje. Više od 1300 japanskih kompanija posluje u Maleziji, a međusobna trgovina je porasla s 11,8 milijardi ringgita u 1980. godini na 100 milijardi ringgita u 2003. Japan je treći trgovinski partner Malezije nakon Amerike i Singapura.

Mahathir je uspio u svojoj Look East Policy, a odnosi između dviju zemalja nisu nikada bili tako solidni. Ipak, Japan u 2000. prestaje biti ključni uzor Mahathiru već počinje služiti sve više kao model koji se ne treba kopirati od Japana budući da za njegov, kako sam kaže staromodan ukus, mladi Japanci previše prihvaćaju zapadnu kulturu i boje svoju kosu u plavo.

### *Umma i globalizacija*

Malezija je primjer uspješne kombinacije islama i modernizacije u kojoj je establishment radio na islamskom obnavljanju. U govoru »Islam i globalizacija« održanom na sastanku s muslimanskim intelektualcima i poslovnim ljudima u Dohi 11. studenoga 2001. Mahathir je kazao kako su sve muslimanske zemlje u razvoju te da će bez strategije globaliziranja svoje ekonomije postati dio sjevernoatlantskog imperija.

Za Mahathira muslimanske zemlje su bez utjecaja na svjetske poslove, a muslimanski ekstremisti stalno napadaju muslimanske vlade koje su zbog toga u opasnosti da propuste informacijsku revoluciju kao što su propustile industrijsku jer su muslimani i dalje previše zaokupljeni beskonačnim sporenjima o svojoj vjeri i politici. Razvoj umme mora biti osnažen informacijskom tehnologijom i nositi se s izazovima globalizacije budući da su, prema Mahathirovoj procjeni, muslimani sposobni za informacijsko-tehnološki džihad.

Za one Muslimane koji misle da trebaju svoju sudbinu prepustiti Alahu kaže: »Čudno je da upravo oni preduzimaju korake da spriječe muslimane da sami sebi pomognu. neka onda prepuste Alahu da nas zaustavi, ako On to hoće« (Mahathir, 2002).

Mahathir je na sastanku Organizacije islamske konferencije u Putrajayi 2003. pozvao muslimane da se ujedine kako bi porazili Židove. To je govor koji su mu zamjerali oni koji su ga slušali ili čitali površno. Suština tog govora je poziv muslimanima ne na nasilje nego na informacijsko-tehnološki džihad.

»Islam nije samo za sedmo stoljeće, ne islam nije pogrešan, nego interpretacije naših znanstvenika mogu biti pogrešne« (Mahathir, 2003).

Mahtahir je u svojim govorima promišljeno radikalno kako bi pridobio pozornost javnosti zato se za njegovo političko nastupanje u međunarodnoj politici vežu pridjevi kontroverzan, heretičan, ili politički nekorektan jezik. Način na koji je Mahtahir globalno »prodavao« svoje ideje podsjeća me umnogome na njegovog intelektualnog prijatelja s jednako snažnim osjećajem za nacionalno, guvernera Tokija Shintara Ishiharu s kojim je 1994. zajednički

objavio knjigu *Glas Azije*. Ishihara koji je kao i Mahathir desetljećima aktivno u politici, u jednom je interviewu izjavio kako bi želio da ljudi kada umre kažu: »On je konačno gotov, hvala Bogu!« Najteže bi mu bilo kada bi ljudi ostali ravnodušni.

To na određen način vrijedi i za Mahathirov politički odlazak s međunarodne pozornice. Neki su rekli »Hvala Alahu«, drugi su plakali, ali nitko nije ostao ravnodušan.

*Jasna Plevnik*